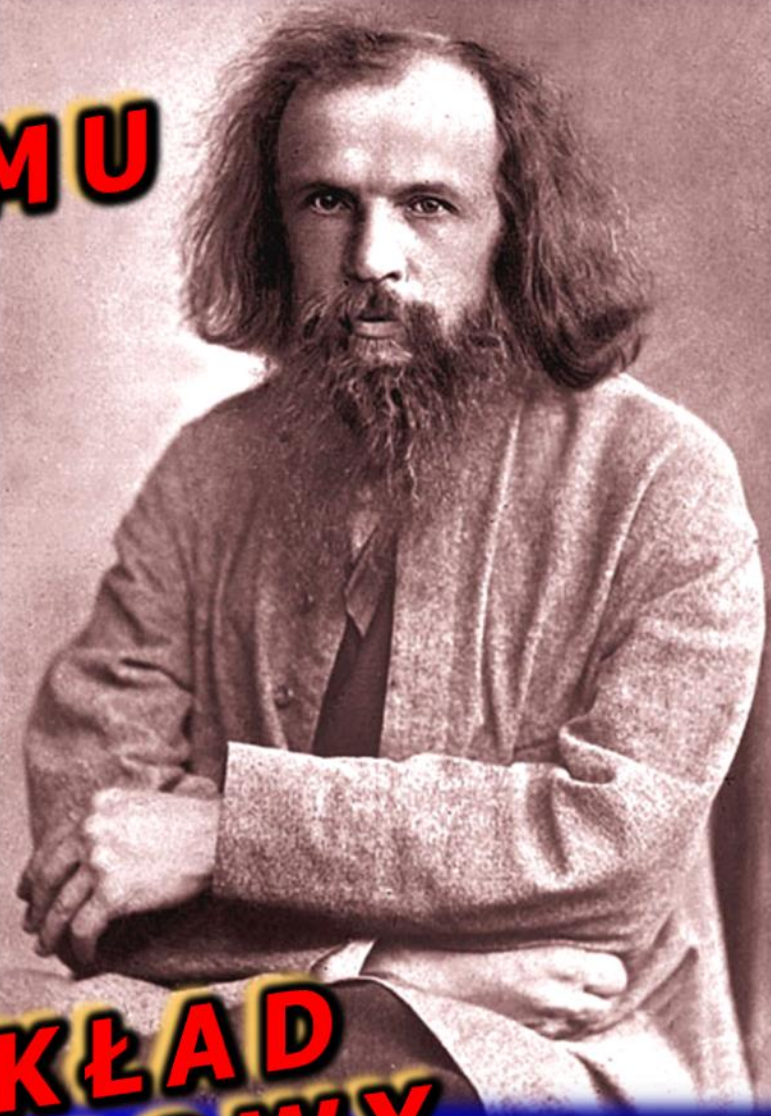

BUDOWA ATOMU

I UKŁAD
OKRESOWY
PIERWIASTKÓW

Andrzej
Szymański

Od teorii atomistycznych do mechaniki kwantowej

Atomiści przełomu stuleci (XIX i XX) i początku XX wieku, podając swoje modele atomu, bądź całkowicie abstrahowali od raczkujących dopiero idei kwantowania energii elektronów w atomie (Thomson, Rutherford), bądź – przypisując decydujące znaczenie dyskretnemu rozkładowi energii elektronów w atomie - nie widzieli ich dualistycznej (korpuskularno-falowej) natury (Bohr).

Przełom, który doprowadził do współcześnie obowiązującej teorii mechaniki kwantowej (zadowalająco opisującej budowę materii na poziomie atomu), nastąpił w latach 1920÷1930, za sprawą odkryć naukowych takich uczonych jak: Louis de Broglie, Erwin Schrödinger, Werner Heisenberg, Paul Dirac, Wolfgang Pauli.

Twórcy kwantowo-mechanistycznego modelu atomu

Mechanika kwantowa ma wielu ojców – od Maxa Plancka i Alberta Einsteina, do Paula Diraca, Richarda Feinmana oraz Davida Bohma, jednak największe zasługi w opracowaniu kwantowo-mechanistycznego modelu atomu mają:
Louis de Broglie, Werner Heisenberg oraz Erwin Schrödinger.

Louis Victor de Broglie
(1892÷1987)

Werner Karl Heisenberg
(1901÷1976)

Erwin Rudolf Schrödinger
(1887-1961)

Jak budowę atomu uczyniono zagadnieniem probabilistycznym?

- **Louis de Broglie** (dualizm korpuskularno-falowy elektronu, 1924 rok)

Długość fali λ elektronu o masie m_e poruszającego się z prędkością v wynosi:

$$\lambda = \frac{h}{m_e \cdot v}$$

- **Erwin Schrödinger** (równanie falowe dla elektronu w atomie, 1926 rok)

Ogólna postać równania Schrödingera (z uwzględnieniem zmienności czasowej):

$$\hat{H}|\psi(t)\rangle = i\hbar\frac{\partial}{\partial t}|\psi(t)\rangle$$

Równanie Schrödingera w reprezentacji położeniowej (bez zmienności czasowej):

$$\hat{H}\psi(r) = E\psi(r)$$

- **Werner Heisenberg** (zasada nieoznaczoności, 1927 rok)

Z zasady nieoznaczoności wynika, że nie można jednocześnie i nieograniczenie dokładnie wyznaczyć położenia (x) i pędu (p) elektronu:

$$\Delta x \cdot \Delta p \geq \frac{h}{4\pi}$$

Równanie Schrödingera dla elektronu w atomie wodoru

Równanie Schrödingera opisujące stan energetyczny elektronu w atomie wodoru:

$$\nabla^2\psi + \frac{8\pi^2m_e}{h^2} \left(E + \frac{e^2}{4\pi\epsilon_0 r} \right) \psi = 0$$

- ∇ – operator podwójnego różniczkowania względem zmiennych x, y, z (tzw. operator Laplacea, zwany też laplasjanem)
- m_e – masa elektronu
- e – ładunek elektronu
- E – energia elektronu
- r – odległość od jądra
- ϵ_0 – przenikalność dielektryczna próżni
- h – stała Plancka
- ψ – funkcja falowa (tzw. orbital atomowy)

Opis elektronu w atomie wodoru (liczby kwantowe) – cz. 1

- rozwiązanie równania Schrödingera dla atomu wodoru, prowadzi do skwantowanych stanów energetycznych (E) elektronu:

$$E = -\frac{m_e e^4}{8\varepsilon_0^2 h^2 n^2}$$

gdzie n przyjmuje wartości 1, 2, 3,... i jest nazywane **główną liczbą kwantową**.

- moment pędu elektronu (M) jest kwantowany zgodnie z równaniem:

$$M = \sqrt{l(l+1)} \frac{h}{2\pi}$$

gdzie l jest **orbitalną (poboczną) liczbą kwantową** i przyjmuje wartości $0 \div (n-1)$.

Opis elektronu w atomie wodoru (liczby kwantowe) – cz. 2

- Przyjmuje się, że oś z jest kierunkiem wyróżnionym równoległym do linii pola magnetycznego. Rzut wektora pędu elektronu na oś z (M_z) jest kwantowany zgodnie z zależnością:

$$M_z = m_l \frac{h}{2\pi}$$

gdzie m_l nosi nazwę magnetycznej orbitalnej liczby kwantowej.

- Wartość spinowego momentu pędu (σ) wynosi:

$$\sigma = \sqrt{s(s+1)} \frac{h}{2\pi}$$

gdzie s jest spinową liczbą kwantową i przyjmuje tylko wartość $1/2$. Magnetyczna spinowa liczba kwantowa (m_s) przyjmuje wartości $+s$ lub $-s$, czyli $+1/2$ lub $-1/2$.

Stany energetyczne dozwolone – orbitale atomowe

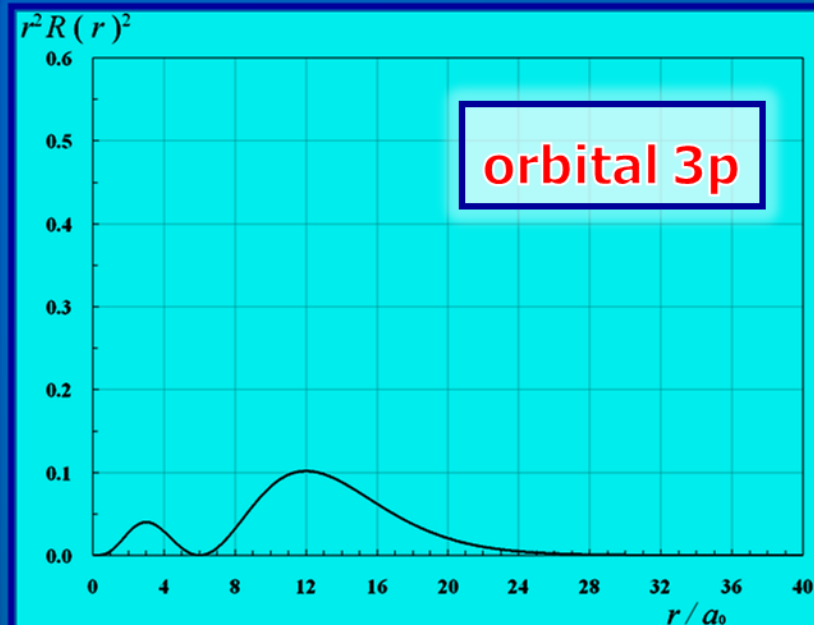
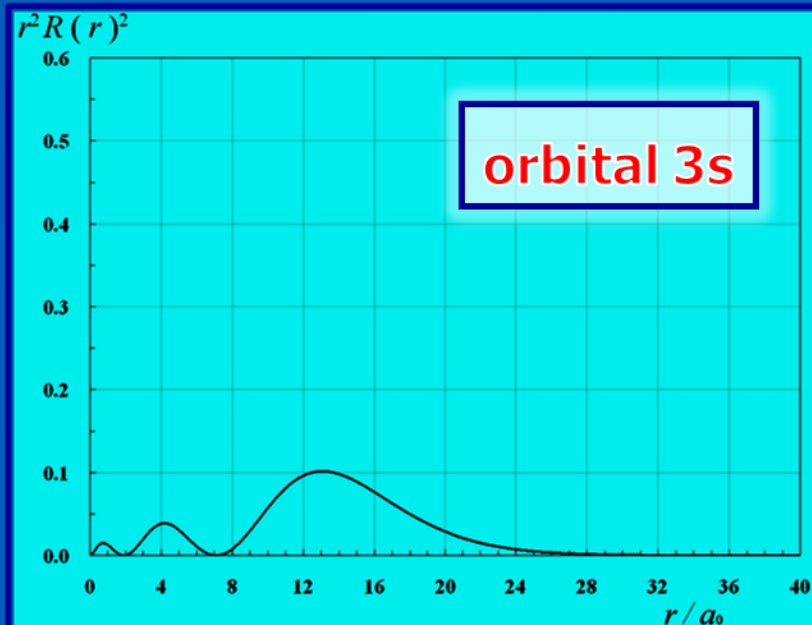
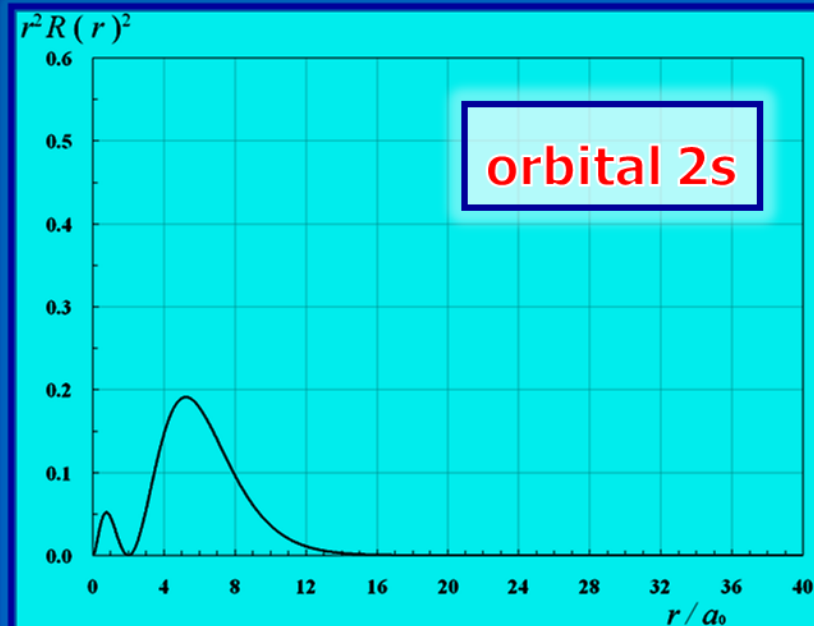
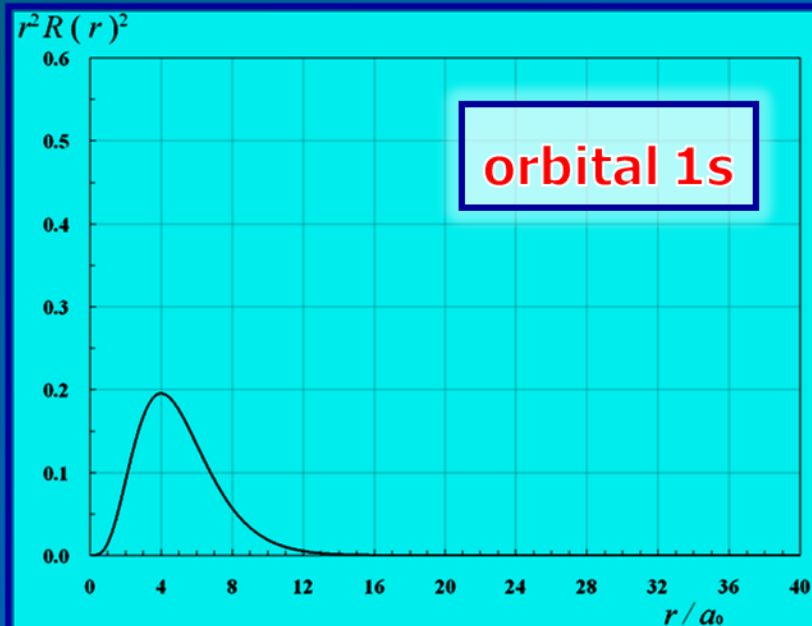
Stany energetyczne elektronu w atomie wodoru są skwantowane (Bohr, de Broglie, Schrödinger). Jednak zgodnie z zasadą nieoznaczoności, nie można jednoznacznie określić pędu (energii, szybkości) i położenia elektronu (Heisenberg). Konsekwencją, a zarazem potwierdzeniem kwantowania energii oraz nieoznaczoności położenia i pędu elektronu, są specyficzne rozwiązania równania Schrödingera – nie w postaci jawnych liczb, ale w postaci funkcji falowych $\psi(n, l, m)$ (tzw. orbitali atomowych), obrazujących prawdopodobieństwo znalezienia elektronu w danym miejscu przestrzeni (w danej odległości od jądra atomowego).

Orbitale atomowe przyjęto oznaczać różnymi literami, w zależności od wartości pobocznej liczby kwantowej (l):

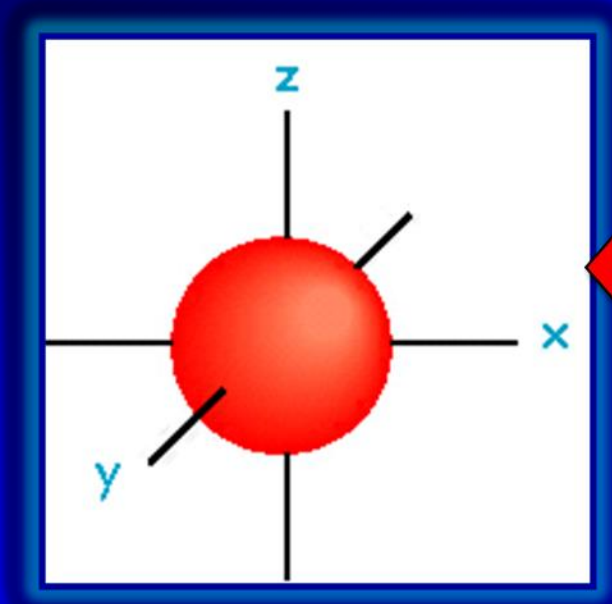
- orbitale s ($l=0$)
- orbitale p ($l=1$)
- orbitale d ($l=2$)
- orbitale f ($l=3$)

Liczby kwantowe - podsumowanie

Główna liczba kwantowa (n)	Poboczna liczba kwantowa (l)	Oznaczenie orbitali	Magnetyczna liczba kwantowa (m_l)	Liczba orbitali danego typu
1	0	1s	0	1
2	0	2s	0	1
	1	2p	-1 0 +1	3
3	0	3s	0	1
	1	3p	-1 0 +1	3
	2	3d	-2 -1 0 +1 +2	5
4	0	4s	0	1
	1	4p	-1 0 +1	3
	2	4d	-2 -1 0 +1 +2	5
	3	4f	-3 -2 -1 0 +1 +2 +3	7

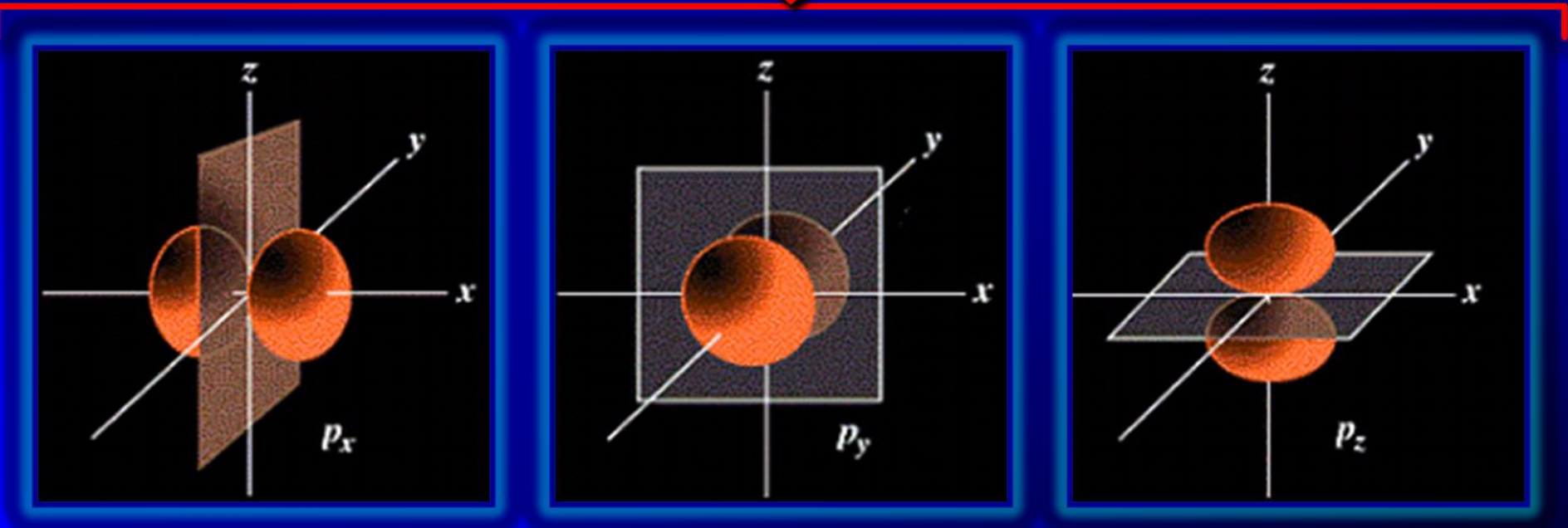
Radialne gęstości prawdopodobieństwa

Wizualizacje przestrzenne orbitali atomowych typu „s” oraz „p”

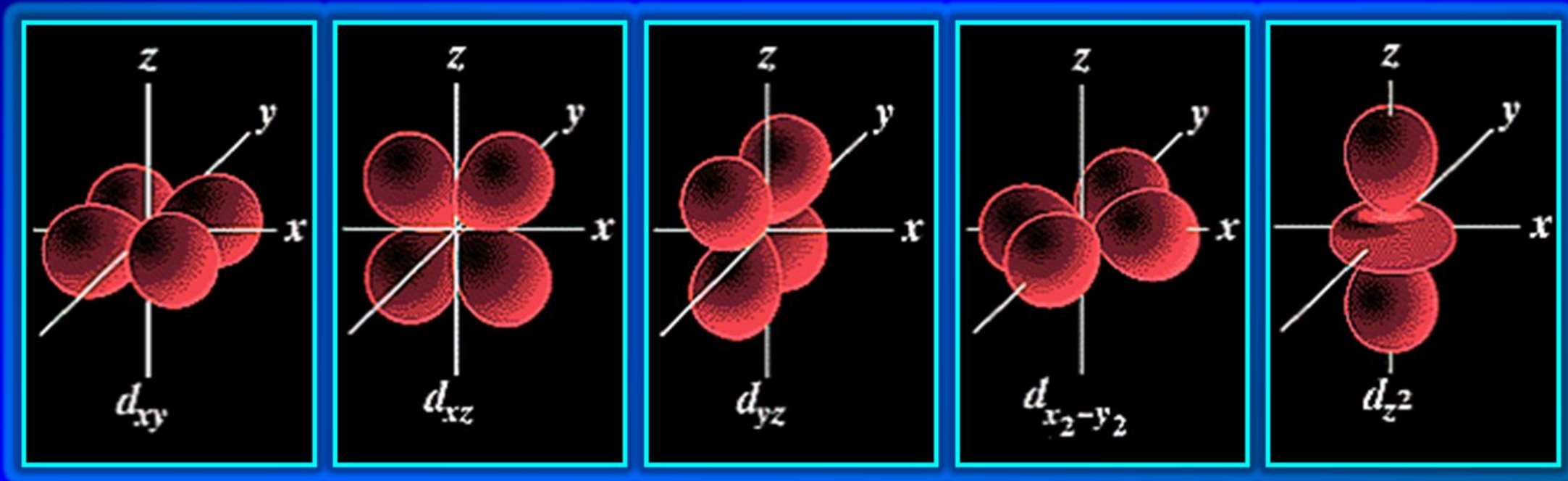
orbital typu s

orbital typu p – trzykrotnie zdegenerowany

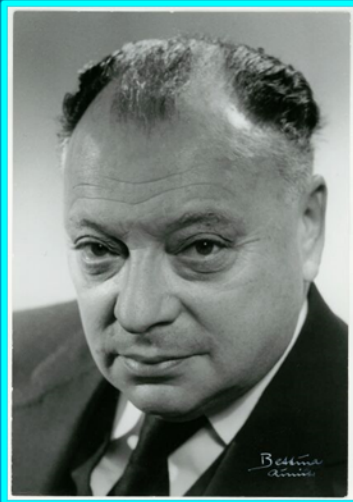

Wizualizacje przestrzenne orbitali atomowych typu „d”

orbital typu d – pięciokrotnie zdegenerowany

Zakaz Pauliego i reguła Hunda

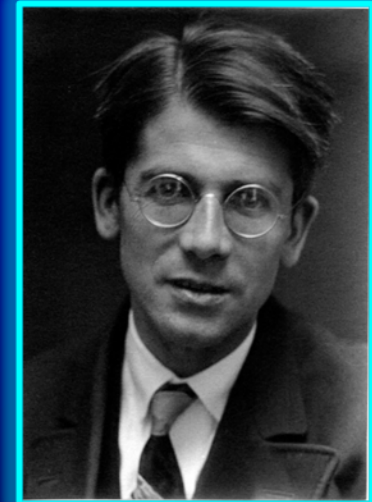
Wolfgang Ernst Pauli
(1900÷1958)

Zakaz Pauliego

Elektrony w atomie muszą różnić się przynajmniej jedną liczbą kwantową, tzn. nie może być dwóch takich elektronów których stan opisywany byłby przez ten sam zestaw liczb kwantowych n , l , m_l oraz m_s . Na każdym orbitalu mogą znajdować się co najwyżej dwa elektrony, różniące się wartością magnetycznej spinowej liczby kwantowej.

Reguła Hunda

Elektrony, wypełniając daną podpowłokę, najpierw ustawiają swoje spiny równolegle. Mówiąc inaczej, na każdym orbitalu atomowym każdej podpowłoki elektronowej mogą być ulokowane dwa elektrony, jednak początkowo orbitale zajmowane są przez pojedyncze elektrony o równoległych spinach, a dopiero wtedy, gdy nie ma już pustych orbitali, trafiają na nie drugie elektrony o przeciwnym spinie.

Friedrich Hermann Hund
(1896÷1997)

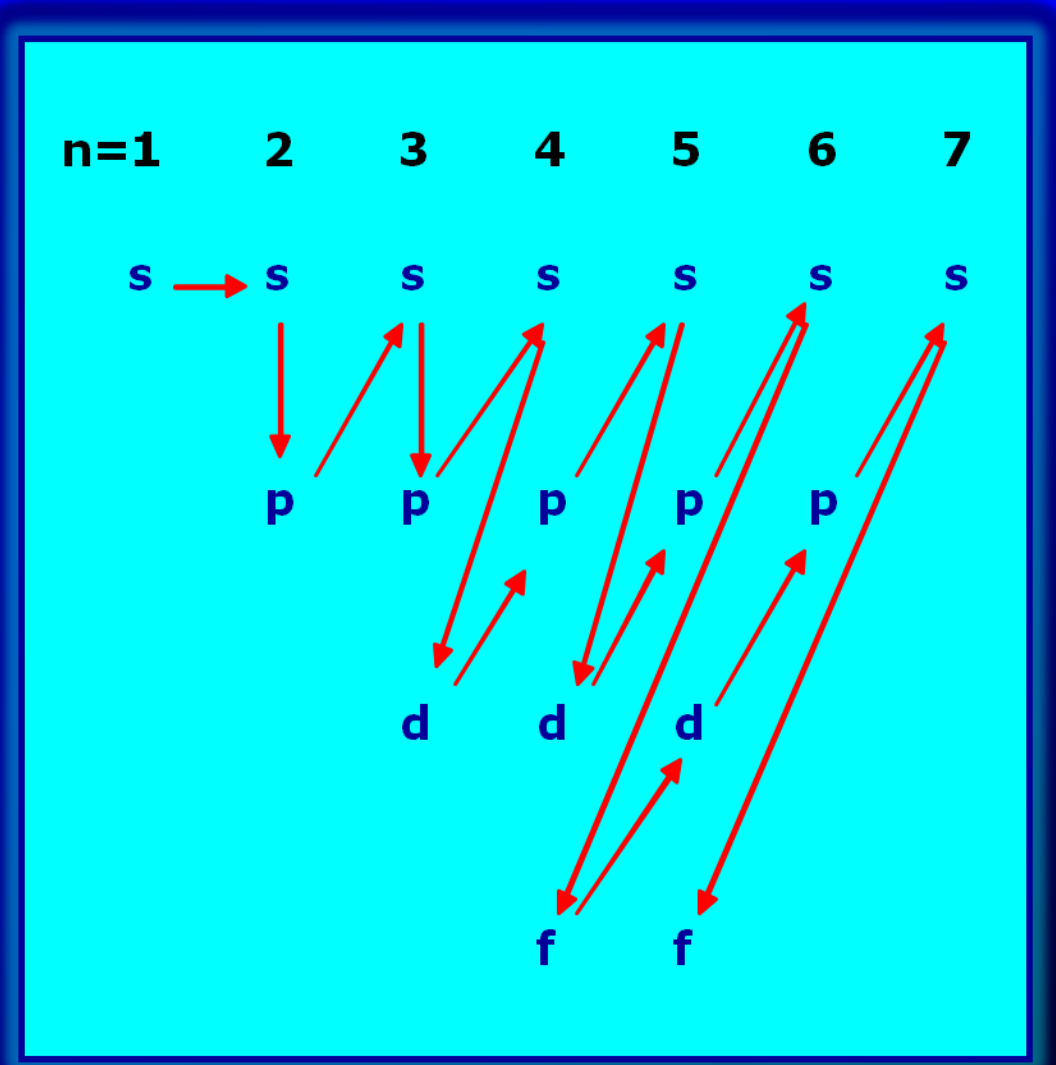
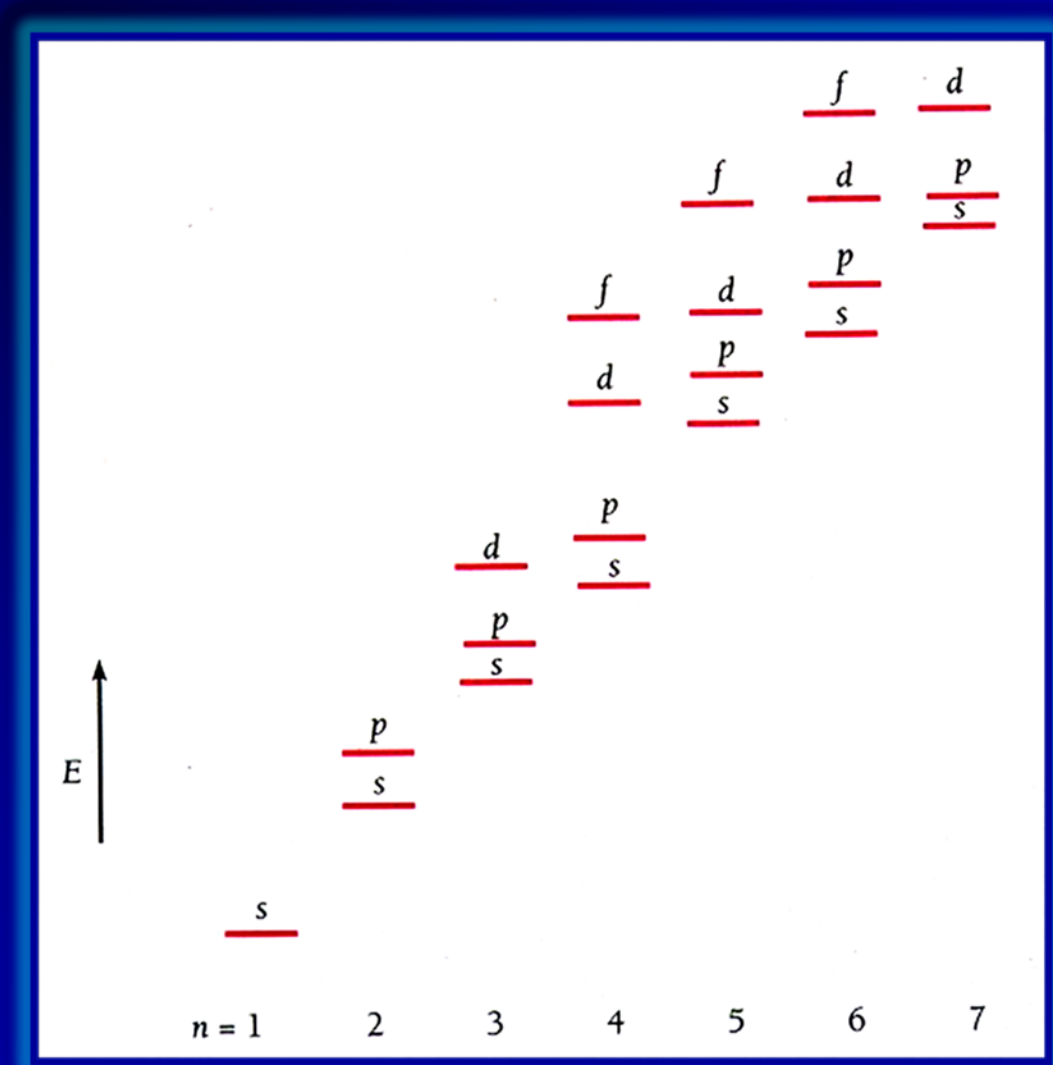
Dopuszczalna ilość elektronów na podpowłokach i powłokach elektronowych**Podpowłoki elektronowe**

Poboczna liczba kwantowa (l)	Typ orbitali	Literowy symbol podpowłoki elektronowej	Ilość orbitali na podpowłoce elektronowej	Ilość elektronów na podpowłoce elektronowej
0	s	S	1	2
1	p	P	3	6
2	d	D	5	10
3	f	F	7	14

Powłoki elektronowe

Główna liczba kwantowa (n)	Literowy symbol powłoki elektronowej	Ilość orbitali na powłoce elektronowej	Ilość elektronów na powłoce elektronowej
1	K	1	2
2	L	4	8
3	M	9	18
4	N	16	32

Kolejność zapełniania orbitali atomowych elektronami

Konfiguracje elektronowe pierwiastków

Z praktycznego punktu widzenia bardziej przydatne są symboliczne notacje konfiguracji elektronowych pierwiastków, np. $1s^2 2s^2 2p^3$ dla azotu ${}^{14}_7\text{N}$. Znacznie bardziej pogładowe i przejrzyste są jednak notacje graficzne, np.

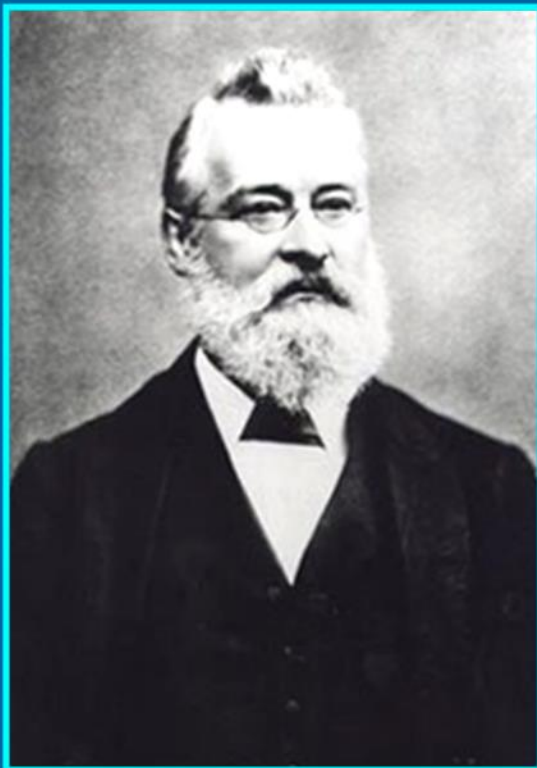

W notacji graficznej widoczne są między innymi niesparowane elektrony walencyjne.

Przykłady konfiguracji elektronowych różnych atomów

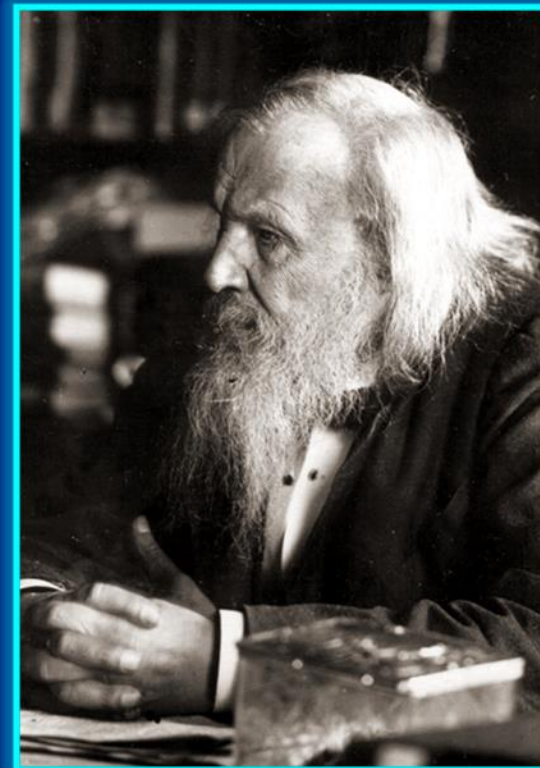
Okresowość właściwości pierwiastków chemicznych

John Alexander Newlands
(1837÷1898)
„Prawo oktaf” (1865)

Julius Lothar von Meyer
(1830÷1895)
„Klasyfikacja pierwiastków” (1864)

Dymitr Mendelejew
(1834÷1907)
„Układ okresowy” (1869)

Siedemnasto- i osiemnastowieczna chemia wyzbyła się już wielu atrybutów „magicznych”, typowych dla średniowiecznej alchemii. Liczba znanych pierwiastków chemicznych i ich związków nieustannie wzrastała. Unifikacja i uporządkowanie ciągle poszerzającej się wiedzy chemicznej, stały się potrzebą czasu.

Dymitr Mendelejew – jak chemia stała się nauką ścisłą

Lista pierwiastków Mendelejewa (1869)

ОПЫТЪ СИСТЕМЫ ЭЛЕМЕНТОВЪ.
ОСНОВАННОЙ НА ИХЪ АТОМНОМЪ ВѢСѢ И ХИМИЧЕСКОМЪ СХОДСТВѢ.

H = 1

Ti = 50	Zr = 90	? = 180.
V = 51	Nb = 94	Ta = 182.
Cr = 52	Mo = 96	W = 186.
Mn = 55	Rh = 104,4	Pt = 197,4
Fe = 56	Rn = 104,4	Ir = 198.
Ni = 59	Pi = 106,6	O = 199.
Cu = 63,4	Ag = 108	Hg = 200.
Be = 9,4	Mg = 24	Zn = 65,2
Cd = 112		
B = 11	Al = 27,4	? = 68
Nb = 94	Ta = 182	
C = 12	Si = 28	? = 70
Sn = 118		
N = 14	P = 31	As = 75
Sb = 122	Bi = 210?	
O = 16	S = 32	Se = 79,4
Te = 128?		
F = 19	Cl = 35,5	Br = 80
I = 127		
Li = 7	Na = 23	K = 39
Rb = 85,4	Cs = 133	Tl = 204.
Ca = 40	Sr = 87,6	Ba = 137
Pb = 207.		
? = 45	Ce = 92	
?Er = 56	La = 94	
?Yt = 60	Di = 95	
?In = 75,6	Th = 118?	

Д. Менделѣевъ

Układ okresowy Mendelejewa (1871)

Reihen	Gruppe I. — R'O	Gruppe II. — RO	Gruppe III. — R'O ³	Gruppe IV. RH ⁴ RO ⁴	Gruppe V. RH ⁵ R'O ⁵	Gruppe VI. RH ⁶ RO ⁶	Gruppe VII. RH R'O ⁷	Gruppe VIII. — RO ⁴
1	H = 1							
2	Li = 7	Be = 9,4	B = 11	C = 12	N = 14	O = 16	F = 19	
3	Na = 23	Mg = 24	Al = 27,3	Si = 28	P = 31	S = 32	Cl = 35,5	
4	K = 39	Ca = 40	— = 44	Ti = 48	V = 51	Cr = 52	Mn = 55	Fe = 56, Co = 59, Ni = 59, Cu = 63.
5	(Cu = 63)	Zn = 65	— = 68	— = 72	As = 75	So = 78	Br = 80	
6	Rb = 86	Sr = 87	?Yt = 88	Zr = 90	Nb = 94	Mo = 96	— = 100	Ru = 104, Rh = 104, Pd = 106, Ag = 108
7	(Ag = 108)	Cd = 112	In = 113	Sn = 118	Sb = 122	Te = 125	J = 127	
8	Cs = 133	Ba = 137	?Di = 138	?Co = 140	—	—	—	—
9	(—)	—	—	—	—	—	—	—
10	—	—	?Er = 178	?La = 180	Ta = 182	W = 184	—	Os = 195, Ir = 197, Pt = 198, Au = 199.
11	(Au = 199)	Hg = 200	Tl = 204	Pb = 207	Bi = 208	—	—	—
12	—	—	—	Th = 231	—	U = 240	—	—

6 marca 1869 roku, na posiedzeniu Rosyjskiego Towarzystwa Chemicznego, Dymitr Mendelejew przedstawił wyniki swoich kilkuletnich rozważań, dotyczących zależności pomiędzy masą atomową pierwiastków, a ich właściwościami. Datę tę można uznać za oficjalne powstanie układu okresowego pierwiastków. Wraz z usystematyzowaniem pierwiastków chemicznych, chemia została wprowadzona do grona nauk ścisłych.

„Wariant blokowy” układu okresowego pierwiastków

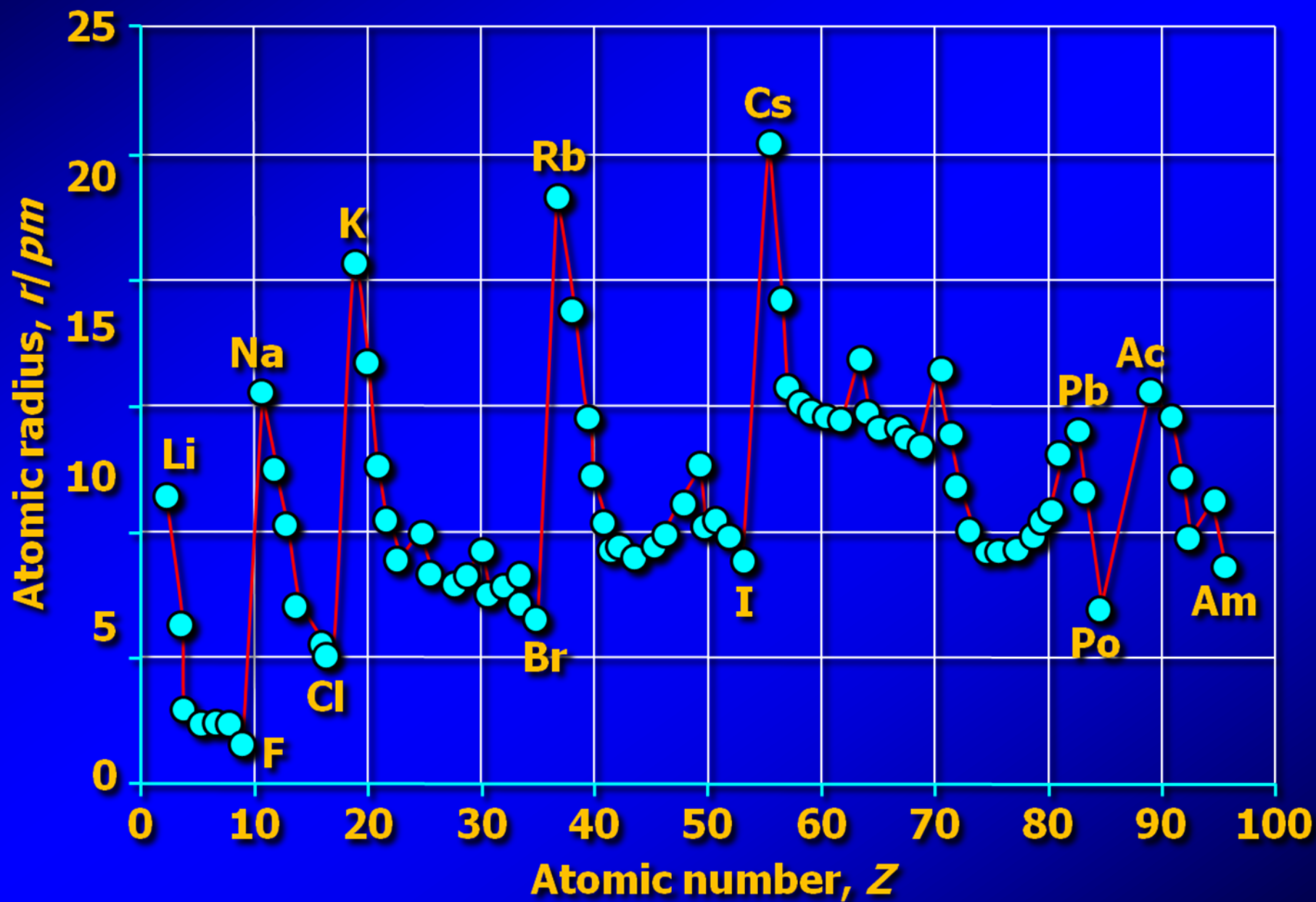
Analiza konfiguracji elektronowych wszystkich pierwiastków prowadzi do wniosku, że można je podzielić nie tylko na grupy – zgodnie z liczbą elektronów walencyjnych (elektrony ostatniej – dla grup głównych oraz ostatniej i przedostatniej – dla grup pobocznych, powłoki elektronowej) tronowej, ale także na bloki – zgodnie z tym, które orbitale zapełniane są elektronami jako ostatnie.

Grupa	I	II											III	IV	V	VI	VII	VIII	
Okres	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
1	1 H 1,0079																		2 He 4,0026
2	3 Li 6,941	4 Be 9,01218											5 B 10,81	6 C 12,011	7 N 14,0067	8 O 15,9994	9 F 18,9984	10 Ne 20,179	
3	11 Na 22,98977	12 Mg 24,305											13 Al 26,9815	14 Si 28,0855	15 P 30,9738	16 S 32,06	17 Cl 35,453	18 Ar 39,948	
4	19 K 39,0983	20 Ca 40,08	21 Sc 44,956	22 Ti 47,90	23 V 50,9414	24 Cr 51,996	25 Mn 54,9380	26 Fe 55,847	27 Co 58,9332	28 Ni 58,70	29 Cu 63,546	30 Zn 65,38	31 Ga 69,72	32 Ge 72,59	33 As 74,9216	34 Se 78,96	35 Br 79,904	36 Kr 83,80	
5	37 Rb 85,4678	38 Sr 87,62	39 Y 88,9059	40 Zr 91,22	41 Nb 92,9064	42 Mo 95,94	43 Tc* (98)	44 Ru 101,07	45 Rh 102,9055	46 Pd 106,4	47 Ag 107,868	48 Cd 112,41	49 In 114,82	50 Sn 118,69	51 Sb 121,75	52 Te 127,60	53 I 126,9045	54 Xe 131,30	
6	55 Cs 132,9054	56 Ba 137,33	57 La 138,9055	72 Hf 178,49	73 Ta 180,948	74 W 183,85	75 Re 186,207	76 Os 190,2	77 Ir 192,22	78 Pt 195,09	79 Au 196,9665	80 Hg 200,59	81 Tl 204,37	82 Pb 207,2	83 Bi 208,9804	84 Po* (209)	85 At* (210)	86 Rn (222)	
7	87 Fr* (223)	88 Ra* 226,0254	89 Ac* 227,0278	104 Ku* (257)	105	106	107	108	109	110									

Lantanowce	58 Ce 140,12	59 Pr 140,9077	60 Nd 144,24	61 Pm* (145)	62 Sm 150,4	63 Eu 151,96	64 Gd 157,25	65 Tb 158,925	66 Dy 162,50	67 Ho 164,9304	68 Er 167,26	69 Tm 168,9342	70 Yb 173,04	71 Lu 174,97
Aktynowce	90 Th* 232,0381	91 Pa* 231,0359	92 U* 238,029	93 Np* 237,0482	94 Pu* (244)	95 Am* (243)	96 Cm* (247)	97 Bk* (247)	98 Cf* (251)	99 Es* (254)	100 Fm* (257)	101 Md* (258)	102 No* (259)	103 Lr* (260)

Dwa początkowe pierwiastki układu okresowego – wodór i hel – ze względu na specyficzne właściwości, często wyodrębniane są z „bloku s” do tzw. „bloku 1s”.

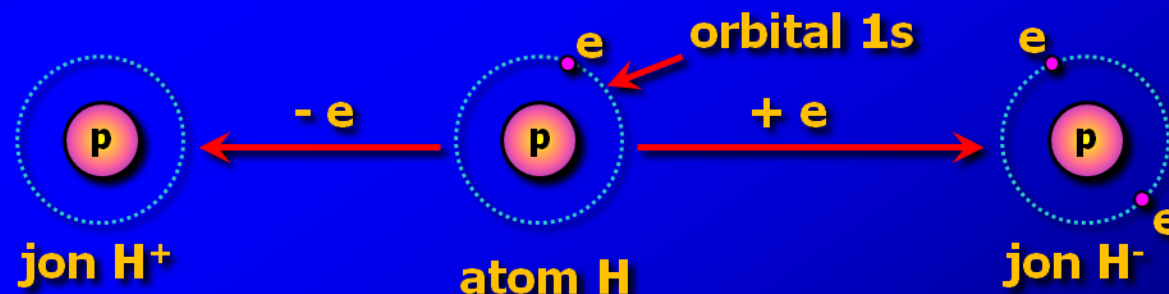
Okresowość zmian promieni atomowych pierwiastków

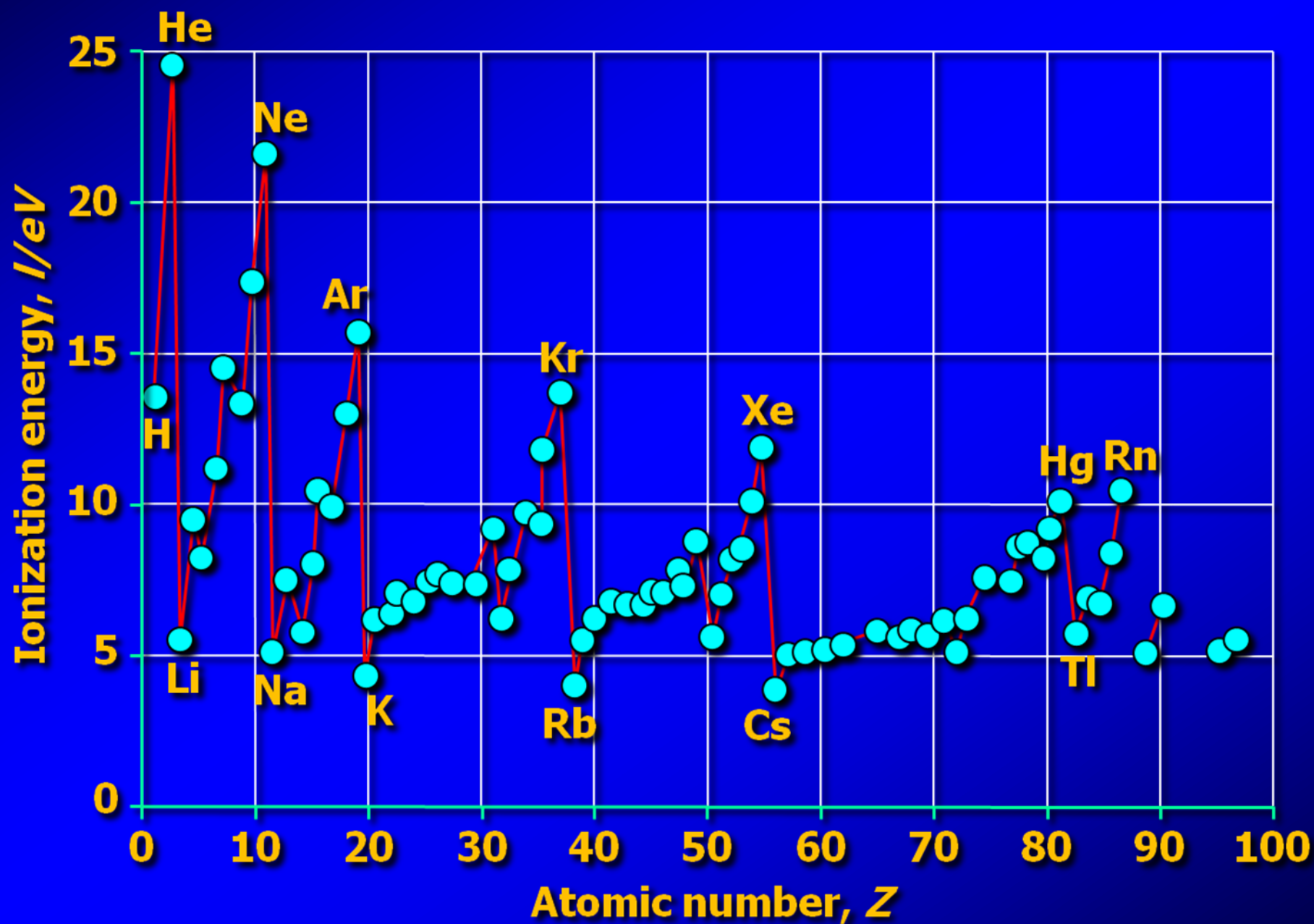
Potencjał jonizacji i powinowactwo elektronowe

Potencjałem jonizacji nazywa się najmniejszą ilość energii jaka jest potrzebna do odłączenia elektronu znajdującego się na podstawowym poziomie energetycznym, od atomu będącego w stanie gazowym.

Powinowactwem elektronowym nazywa się zmianę energii atomu będącego w stanie gazowym, w wyniku przyłączenia elektronu.

Okresowość zmian potencjałów jonizacji pierwiastków

Skale elektroujemności pierwiastków

W przeszłości opracowano kilkanaście różnych skal elektroujemności, m.in.: Paulinga, Mullikena, Allreda-Rochowa, Sandersona czy Allena. Najpowszechniej współcześnie stosowanymi są skale Paulinga i Mullikana.

wg Paulinga

$$\chi_p = (I + P) / 6.3$$

wg Mullikana

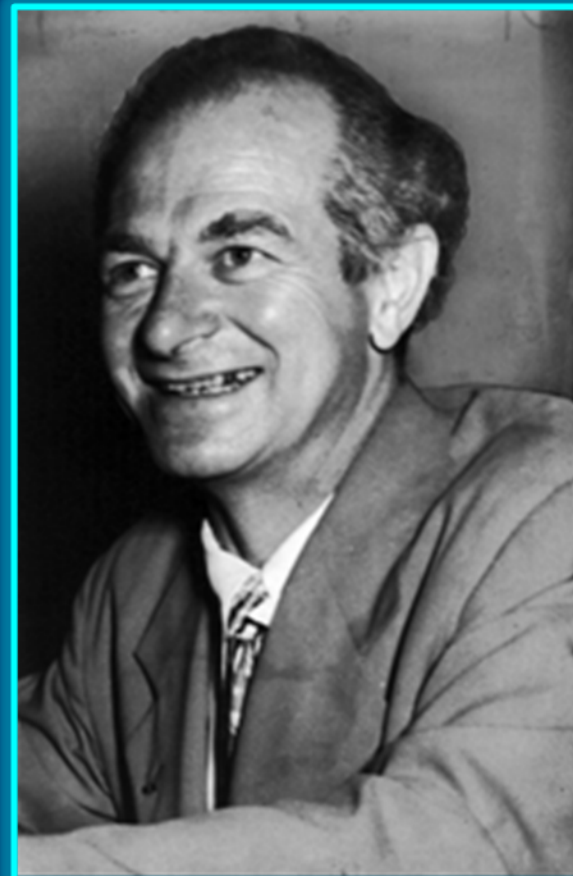
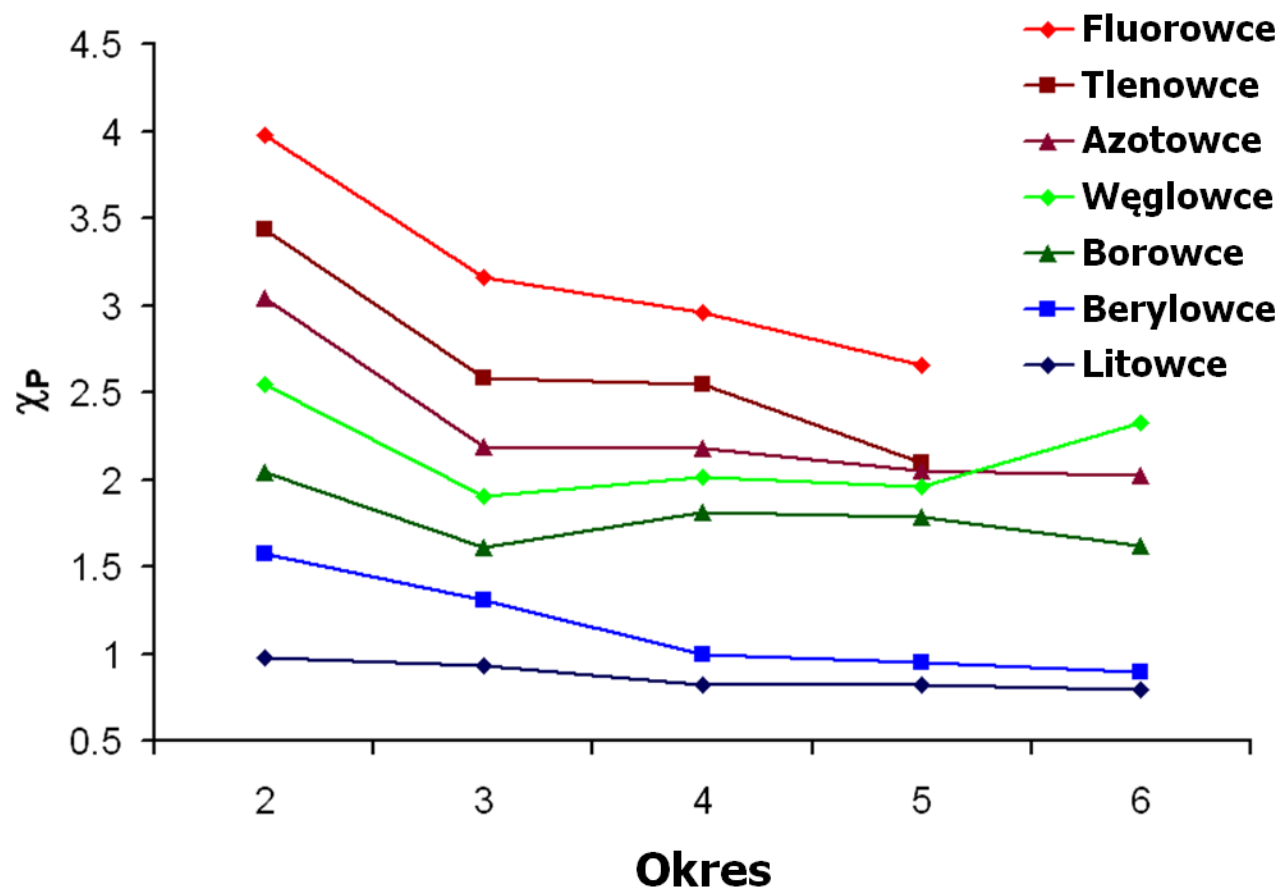
$$\chi_M = \text{const}(I - P)$$

I oraz *P* oznaczają potencjał jonizacji i powinowactwo elektronowe. Obydwie wielkości wyrażone są w kJ/mol.

Wartości elektroujemności w skali Paulinga

H 2,1																	He
Li 1,0	Be 1,5											B 2,0	C 2,5	N 3,0	O 3,5	F 4,0	Ne
Na 0,9	Mg 1,2											Al 1,5	Si 1,8	P 2,1	S 2,5	Cl 3,0	Ar
K 0,8	Ca 1,0	Sc 1,3	Ti 1,5	V 1,6	Cr 1,6	Mn 1,5	Fe 1,8	Co 1,9	Ni 1,9	Cu 1,9	Zn 1,6	Ga 1,6	Ge 1,8	As 2,0	Se 2,4	Br 2,8	Kr
Rb 0,8	Sr 1,0	Y 1,2	Zr 1,4	Nb 1,6	Mo 1,8	Tc 1,9	Ru 2,2	Rh 2,2	Pd 2,2	Ag 1,9	Cd 1,7	In 1,7	Sn 1,8	Sb 1,9	Te 2,1	I 2,5	Xe
Cs 0,7	Ba 0,9	La 1,0	Hf 1,3	Ta 1,5	W 1,7	Re 1,9	Os 2,2	Ir 2,2	Pt 2,2	Au 2,4	Hg 1,9	Tl 1,8	Pb 1,9	Bi 1,9	Po 2,0	At 2,2	Rn
Fr 0,7	Ra 0,9	Ac 1,1	<i>Rf</i>	<i>Db</i>	<i>Sg</i>	<i>Bh</i>	<i>Hs</i>	<i>Mt</i>									

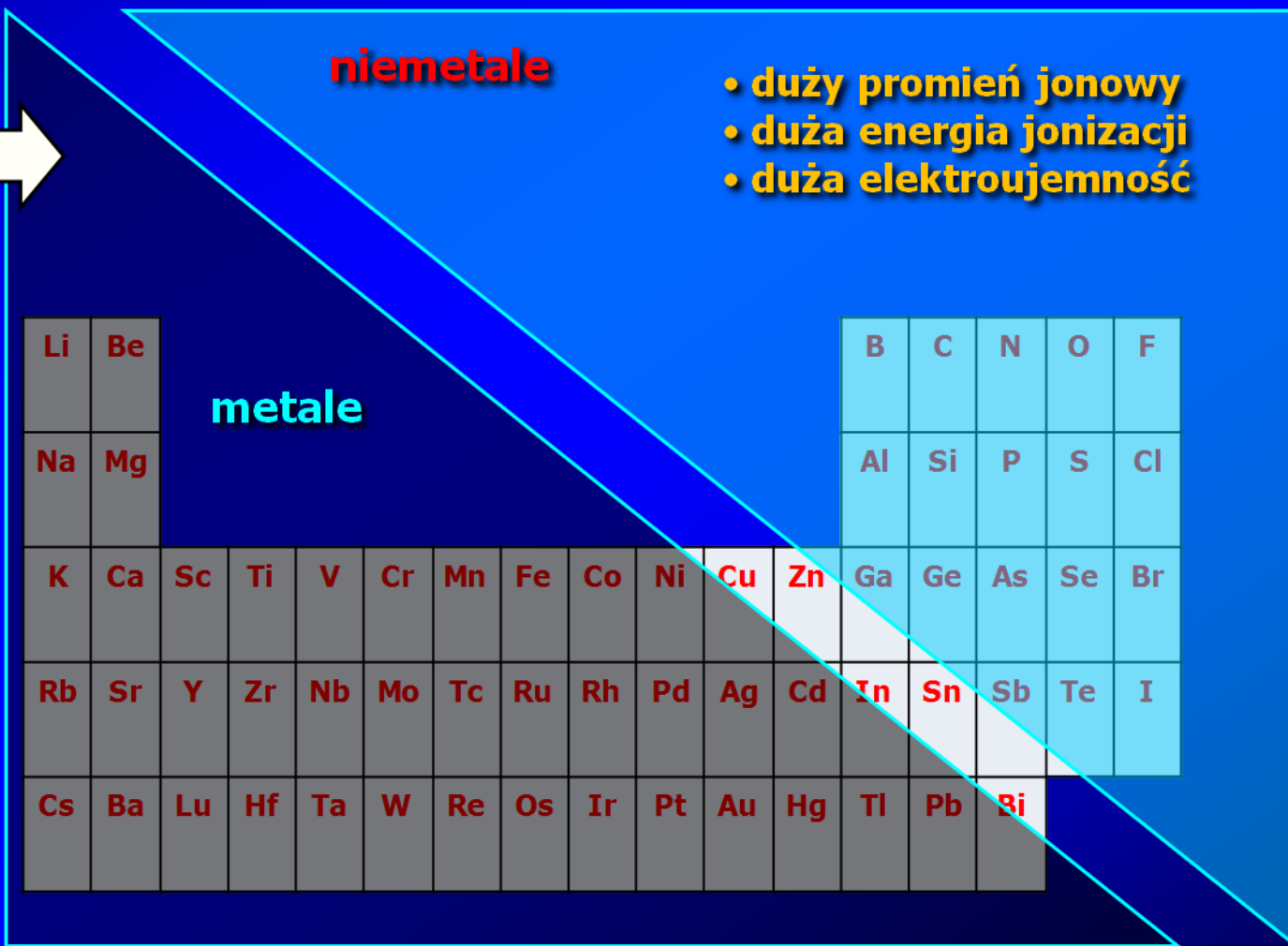
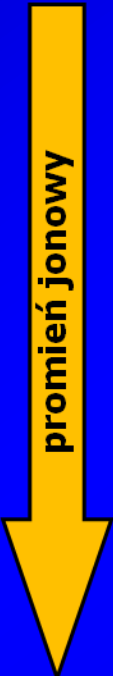
Okresowość zmian elektroujemności w skali Paulinga

Linus Carl Pauling
(1901÷1994)

Okresowość właściwości pierwiastków chemicznych - podsumowanie

- mały promień jonowy
- mała energia jonizacji
- mała elektroujemność

- duży promień jonowy
- duża energia jonizacji
- duża elektroujemność

Zależność struktury sieci metalicznej od położenia pierwiastka w układzie okresowym

Li	Be											
Na	Mg											
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	
Cs	Ba	La	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	
Fr	Ra	Ac	Th	Pa	U							

struktura regularna przestrzennie centrowana

struktura heksagonalna zwarta

struktura regularna zwarta

**Zmienność wzorów związków chemicznych z położeniem pierwiastków
w układzie okresowym**

Grupa główna	Litowce	Berylowce	Borowce	Węglowce	Azotowce	Tlenowce	Fluorowce
Wzór							
Główne kwasy tlenowe	-	-	H_3BO_3	H_4XO_4 H_2CO_3	H_3XO_n $n=3,4$ HNO_3	H_2XO_n $n=2,3,4$	HXO_n $n=1,2,3,4$
Związki z wodorem (kwasy beztlenowe, słabe zasady)	XH	XH_2	XH_3	XH_4	XH_3	H_2X	HX
Połączenia z tlenem (tlenki)	X_2O	XO	X_2O_3	XO_2	X_2O_5	XO_3	X_2O_7
Wodorotlenki	XOH	$X(OH)_2$	$X(OH)_3$	$X(OH)_4$	$X(OH)_3$	$X(OH)_2$	XOH

Historia odkrywania pierwiastków

Grupa	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
Okres																			
1	1 H																	2 He	
2	3 Li	4 Be											5 B	6 C	7 N	8 O	9 F	10 Ne	
3	11 Na	12 Mg											13 Al	14 Si	15 P	16 S	17 Cl	18 Ar	
4	19 K	20 Ca	21 Sc	22 Ti	23 V	24 Cr	25 Mn	26 Fe	27 Co	28 Ni	29 Cu	30 Zn	31 Ga	32 Ge	33 As	34 Se	35 Br	36 Kr	
5	37 Rb	38 Sr	39 Y	40 Zr	41 Nb	42 Mo	43 Tc	44 Ru	45 Rh	46 Pd	47 Ag	48 Cd	49 In	50 Sn	51 Sb	52 Te	53 I	54 Xe	
6	55 Cs	56 Ba	*	72 Hf	73 Ta	74 W	75 Re	76 Os	77 Ir	78 Pt	79 Au	80 Hg	81 Tl	82 Pb	83 Bi	84 Po	85 At	86 Rn	
7	87 Fr	88 Ra	**	104 Rf	105 Db	106 Sg	107 Bh	108 Hs	109 Mt	110 Ds	111 Rg	112 Cn	113 Uut	114 Uuq	115 Uup	116 Uuh	117 Uus	118 Uuo	
* Lantanowce			57 La	58 Ce	59 Pr	60 Nd	61 Pm	62 Sm	63 Eu	64 Gd	65 Tb	66 Dy	67 Ho	68 Er	69 Tm	70 Yb	71 Lu		
** Aktynowce			89 Ac	90 Th	91 Pa	92 U	93 Np	94 Pu	95 Am	96 Cm	97 Bk	98 Cf	99 Es	100 Fm	101 Md	102 No	103 Lr		

Przed 1800 (34 pierwiastki): okres przedindustrialny

1800-1849 (24 pierwiastki): rewolucja naukowa i przemysłowa

1850-1899 (26 pierwiastków): okres klasyfikacji pierwiastków; analiza spektralna

1900-1949 (13 pierwiastków): stara teoria kwantów, mechanika kwantowa

1950-1999 (16 pierwiastków): jądrowe techniki kolizyjne

Po 2000 (5 pierwiastków): wysokoenergetyczna synteza jądrowa

Odkrycie najcięższych znanych pierwiastków

Liczba atomowa	Nazwa	Symbol	Rok odkrycia	Odkrywca	Sposób syntezy
104	Rutherford	Rf	1968	Albert Ghiorso ¹⁾	$^{249}_{98}\text{Cf} + ^{12}_6\text{C} \rightarrow ^{257}_{104}\text{Rf} + 4n$
105	Dubn	Db	1970		$^{249}_{98}\text{Cf} + ^{15}_7\text{N} \rightarrow ^{260}_{105}\text{Db} + 4n$
106	Seaborg	Sg	1974		$^{249}_{98}\text{Cf} + ^{18}_8\text{O} \rightarrow ^{263}_{106}\text{Sg} + 4n$
107	Bohr	Bh	1981	Gottfried Münzenberg ²⁾	$^{209}_{83}\text{Bi} + ^{54}_{24}\text{Cr} \rightarrow ^{262}_{107}\text{Bh} + n$
109	Meitner	Mt	1982		$^{209}_{83}\text{Bi} + ^{58}_{26}\text{Fe} \rightarrow ^{266}_{109}\text{Mt} + n$
108	Hass	Hs	1984		$^{208}_{82}\text{Pb} + ^{58}_{26}\text{Fe} \rightarrow ^{265}_{108}\text{Hs} + n$
110	Darmstadt	Ds	1994	Sigurd Hofmann ²⁾	$^{208}_{82}\text{Pb} + ^{62}_{28}\text{Ni} \rightarrow ^{269}_{110}\text{Ds} + n$
111	Roentgen	Rg	1994		$^{209}_{83}\text{Bi} + ^{64}_{28}\text{Ni} \rightarrow ^{272}_{111}\text{Rg} + n$
112	Kopernik	Cn	1996		$^{208}_{82}\text{Pb} + ^{70}_{30}\text{Zn} \rightarrow ^{277}_{112}\text{Cn} + n$
114	Ununquadium	Uuq	1999	JINR ³⁾ Dubna	$^{244}_{94}\text{Pu} + ^{48}_{20}\text{Ca} \rightarrow ^{289}_{114}\text{Uuq} + 3n$
116	Ununhexium	Uuh	2000		$^{248}_{96}\text{Cm} + ^{48}_{20}\text{Ca} \rightarrow ^{293}_{116}\text{Uuh} + 3n$
118	Ununoctium	Uuo	2002	JINR ³⁾ Dubna LLNL ⁴⁾ Livermore	$^{249}_{98}\text{Cf} + ^{48}_{20}\text{Ca} \rightarrow ^{294}_{118}\text{Uuo} + 3n$
113	Ununtrium	Uut	2003		$^{288}_{115}\text{Uup} \rightarrow ^{284}_{113}\text{Uut} + ^4_2\text{He}$ $^{209}_{83}\text{Bi} + ^{70}_{30}\text{Zn} \rightarrow ^{278}_{113}\text{Uut} + n$
115	Ununpentium	Uup	2003		$^{243}_{95}\text{Am} + ^{48}_{20}\text{Ca} \rightarrow ^{291}_{115}\text{Uup}$
117	Ununseptium	Uus	2010		$^{249}_{97}\text{Bk} + ^{48}_{20}\text{Ca} \rightarrow ^{294}_{117}\text{Uus} + 3n$ $^{249}_{97}\text{Bk} + ^{48}_{20}\text{Ca} \rightarrow ^{293}_{117}\text{Uus} + 4n$

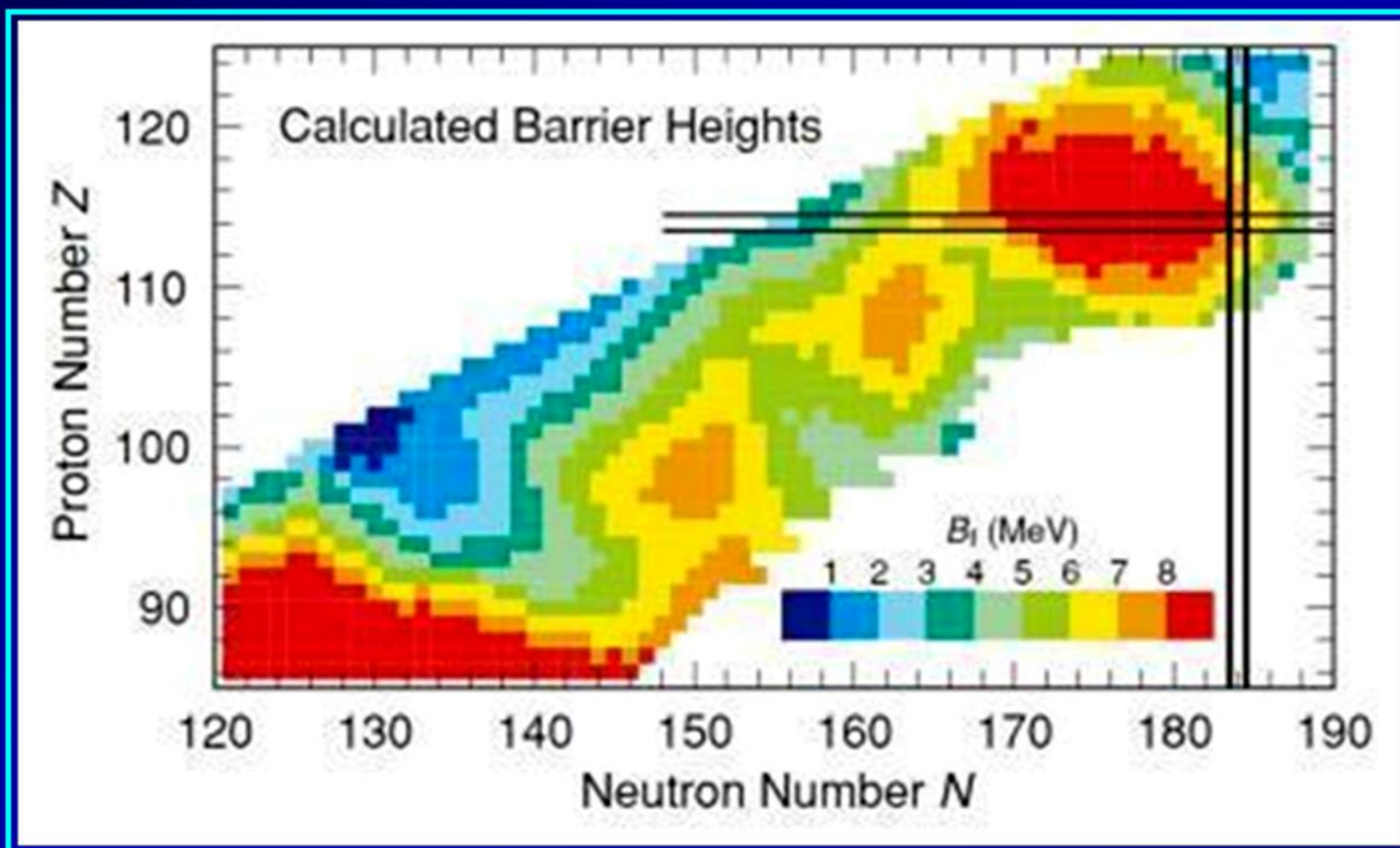
1) Zespół badaczy z Lawrence Berkeley National Laboratory

2) Zespół badaczy z Gesellschaft für Schwerionenforschung Darmstadt

3) Zespół badaczy z Joint Institute for Nuclear Research (Объединённый Институт Ядерных Исследований)

4) Zespół badaczy z Lawrence Livermore National Laboratory

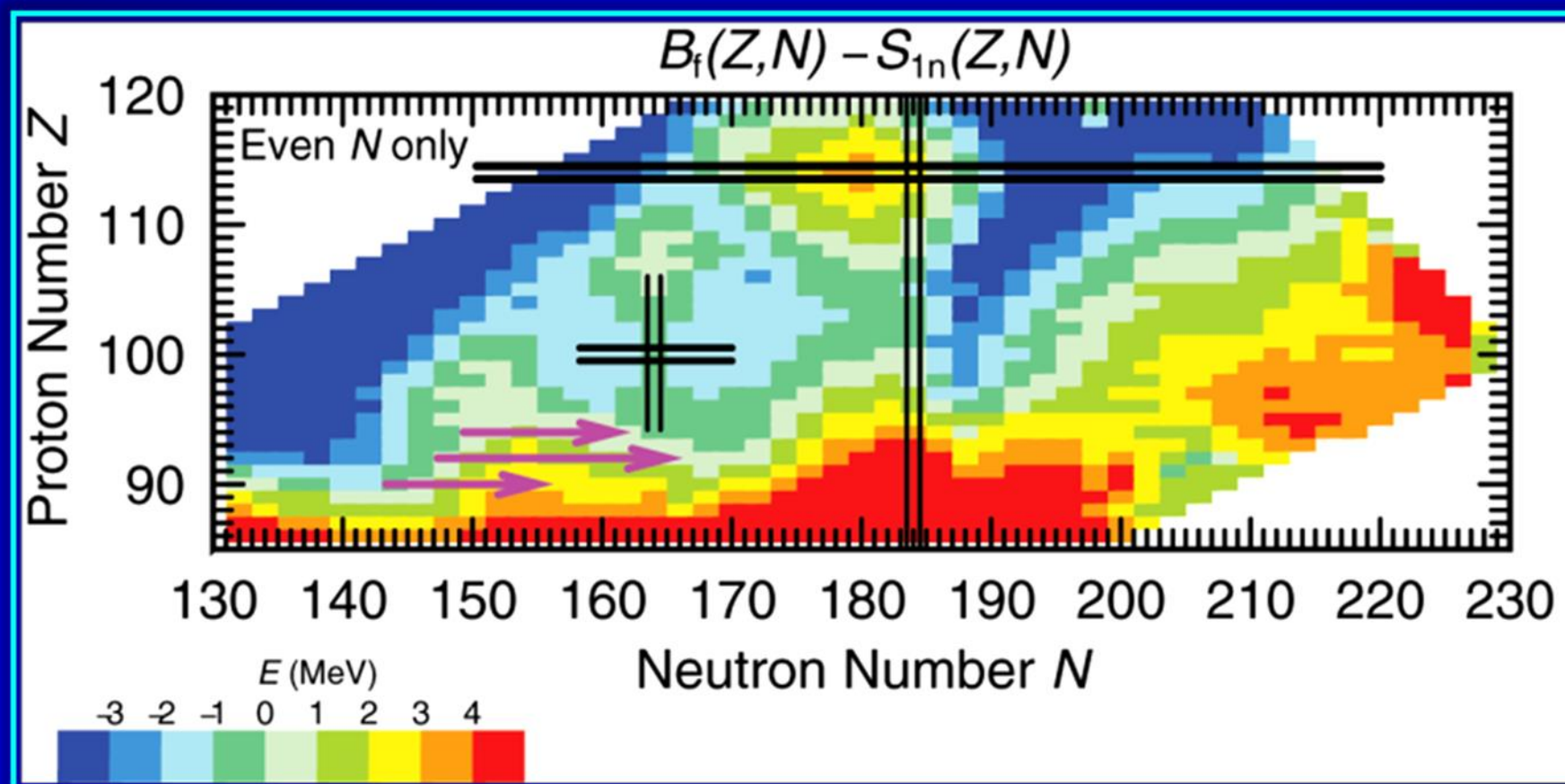
Perspektywy dalszych odkryć pierwiastków

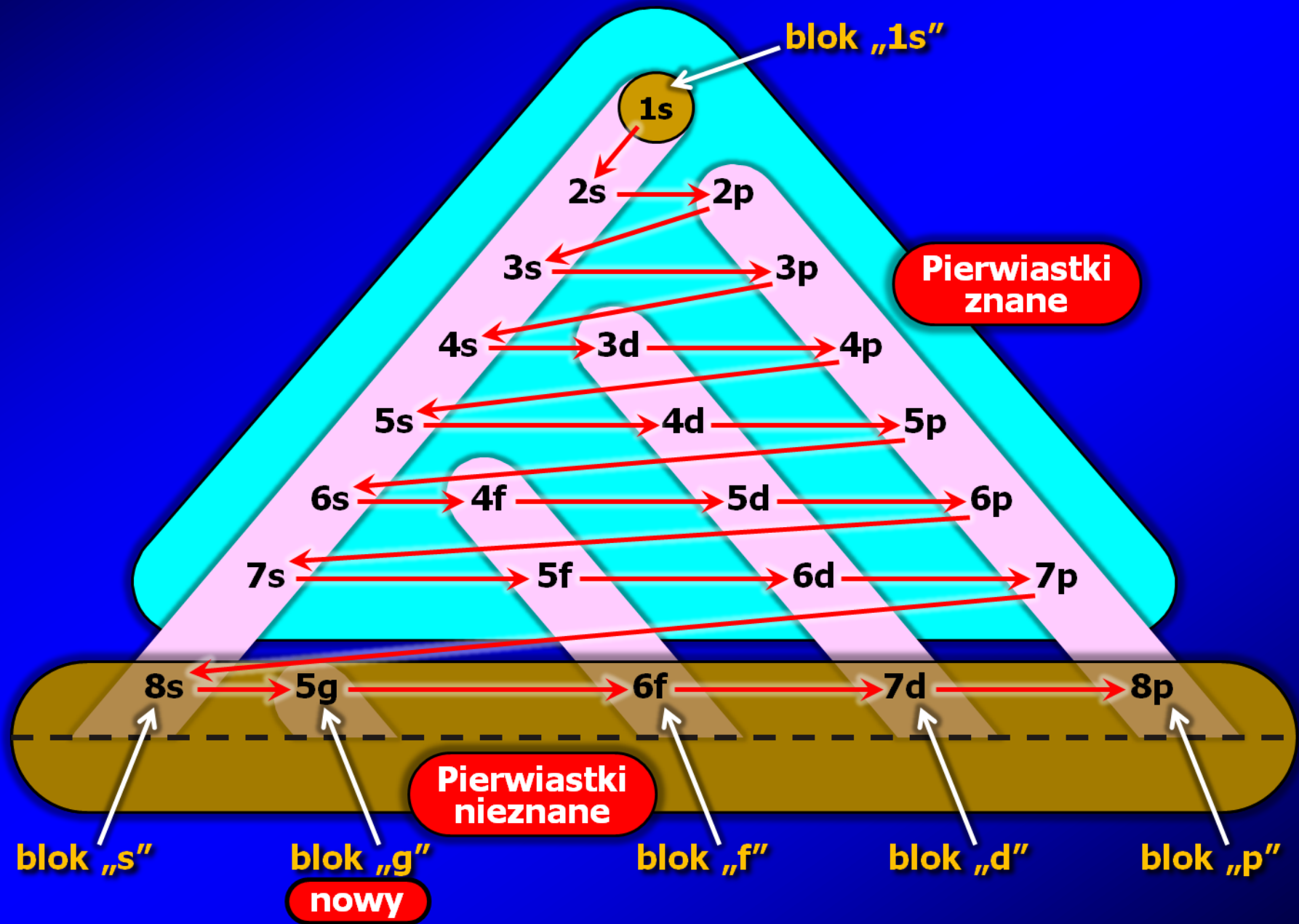
Obecnie naukowcy szukają pierwiastków na granicy jednej z wielu „wysp trwałości nuklidów”. Kilka następných nowych pierwiastków powinno mieć przynajmniej niektóre izotopy o względnie długim czasie połowicznego rozpadu.

Może nie warto szukać nowych pierwiastków?

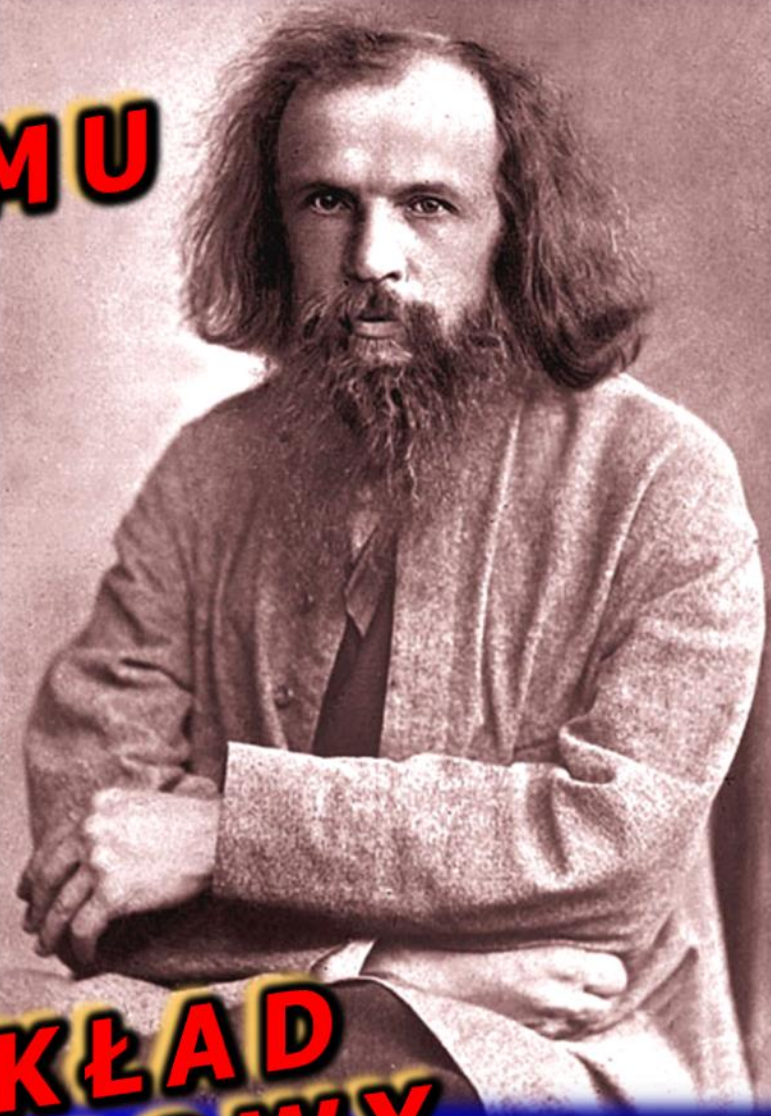
Metody obliczeniowe prowadzą do wniosku, że bardzo ciekawych odkryć można dokonać jeszcze także w obszarze nuklidów będących izotopami znanych już pierwiastków. Jest to atrakcyjna perspektywa dla energetyki jądrowej.

Jak daleko do nowych pierwiastków?

BUDOWA ATOMU

I UKŁAD
OKRESOWY
PIERWIASTKÓW

Andrzej
Szymański